

Okulların Kurumsal Habitusalrı İşçi Sınıfından Azınlık ve Göçmen Kökenli Öğrencilerin Eğitim Başarısını Nasıl Etkiliyor: Almanya ve Türkiye Arasında Karşılaştırmalı Bir Durum Çalışması

İstanbul Politikalar Merkezi – Sabancı Üniversitesi - Stiftung Mercator girişimi 27 Şubat 2017 Pazartesi günü , 2015/16 Mercator-İPM araştırmacısı Çetin Çelik'in "Okulların Kurumsal Habitusalrı İşçi Sınıfından Azınlık ve Göçmen Kökenli Öğrencilerin Eğitim Başarısını Nasıl Etkiliyor: Almanya ve Türkiye Arasında Karşılaştırmalı Bir Durum Çalışması" başlıklı raporunu sunduğu bir konuşma düzenlemiştir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Kenan Çayır'ın da katılımıyla gerçekleşen sunumda, okulların azınlık ve göçmen kökenli öğrencilerin eğitim sistemindeki performansları ve okula duydukları aidiyet duyguları üzerindeki rolü ön plana çıkmıştır.

Çetin Çelik'in sunumundan önce Kenan Çayır konuşmaya kısa bir giriş yaparak başladı. Çayır, çoğulcu ve farklı kültürleri de kapsayan içermeci eğitim modellerinin azlığının günümüz Türkiye'sinde ve dünyasında gittikçe daha büyük bir sorun haline gelmeye başladığından bahsetti. Türkiye'de bu tarz bir eğitim sisteminin yokluğunun başlıca sebebinin Türk milli eğitim sisteminin merkeziyetçi yapısı olduğunu belirten Çayır, belirli bir amaca hizmet eden bu eğitim sisteminin farklı dilleri ve kültürleri içinde barındırmaya müsait olmadığını belirtti. Bunun dışında orta sınıf aile yapısının doğasından gelen liberal, bireyci zihniyetin ve öğretmenlere merkez tarafından söz konusu içermeci eğitim modelini geliştirmeye fayda sağlayacak yeterli yardımın yapılmamasının da Türkiye'deki içermeci modelin gelişmesi engellediğini belirten Çayır son dönemde özellikle bu tarzda modellere talebin arttığına dikkat çekti. Çayır'a göre Kürtler, Romanlar ve Suriyeliler gibi Türkiye'deki azınlık grupların eğitim sistemine entegrasyonu ilgili raporların gittikçe yaygınlaşması daha kapsayıcı bir eğitim modeli hakkında nitelikli araştırma ihtiyacını da beraberinde getirdi.

Çetin Çelik, sunumunda okulların eğitim eşitsizliğindeki rolünü merkeze alacağını söyleyerek konuşmasına başladı. Sosyolog Annette Lareau'nun işçi sınıfı çocukları üzerine teorilerini araştırmada baz alan Çelik, bu teorileri göçmen ve azınlık çocuklarının eğitimle olan ilişkisiyle birleştiriyor. Lareau'nun araştırmalarında bahsedilen işçi sınıfından gelen çocukların yaşadığı eğitim eşitsizliğinin, göçmen sınıftan olan çocukların da yaşaması Çelik'i bu araştırmayı yapmaya iten faktörlerden birisi. Aileden okula geçiş aşamasında işçi sınıfından çocuklar gibi göçmen ve azınlık gruplarına mensup çocuklar da büyük bir şokla karşılaşıyorlar. Bu şok onların içine kapanmasına ve eğitimde başarısız olmalarına sebebiyet veriyor. Belirli kesimlerden gelen çocuklar için böyle bir şokun yaşanma sebebi aile ortamı ile okul ortamı arasındaki farklılıktan kaynaklanıyor. Orta sınıf ebeveynler genellikle çocuklarını sosyal aktiviteler, dil kursları gibi faaliyetlere kaydettirerek ve onlarla diyaloglar kurarak yetiştiriyorlar. Bu ebeveynlik pratikleri çocukların birçok şeyi kendilerine hak gören bir özgüven ile yetişmesini sağlıyor. İşçi sınıfından çocuklar ise ekonomik yokluklardan ötürü daha spontan şekilde, genelde yakın akraba çocukları ile oynayarak ve diyaloglar yerine direktifler yoluyla konuşularak, yetişiyorlar. Bu yetiştirme pratikleri

çocukların kıstlılık duygusu ile hareket etmesine, daha fazlasını istemek yerine pasif ve utangaç tavırlar geliştirmesine neden oluyor. Okul işleyişi girişken, aktif, daha fazlasını arayan öğrencileri ödüllendirirken, işçi sınıfından çocukların değerleri üzerine de amansız bir sembolik şiddet uyguluyor. Bu, işçi sınıfından çocukların zamanla farklı şekillerde eğitimden çekilmelerine neden oluyor. Çelik, Lareau'nun bu yaklaşımını alarak okulların yapı ve işleyişi ile işçi sınıfından göçmen kökenli öğrencilerin sınıfsal ve etnik kaynaklarını tanımayarak, onların üzerine iki defa sembolik şiddet uyguladığını öne sürüyor. Göçmen çocukları okulun bu yaklaşımı dolayısıyla okul ortamından farklı şekillerde kopuyorlar.

Çelik, bu bağlamlarda okul kurumunun çocuklar üzerindeki eğitim eşitsizliğine olan katkılarını araştırmasının odak noktası yapıyor. Detaylı olarak incelemek üzere Almanya'dan ve Türkiye'den yoğun olarak göçmen bölgelerinden birer devlet okulu seçen Çelik, önce bu okulların çalışma biçimlerini anlamaya çalışıyor. Bu noktada "habitus" kavramının önemini vurgulayan Çelik, bu kavramın okulun müfredatı, organizasyonu, uyguladığı terbiye kuralları gibi bir çok konsepti içinde barındırdığını ve daha çok okulun öğrenciler üzerindeki etkilerini odak noktasına alan bir kavram olduğundan bahsediyor.

Çelik'in Almanya'da incelediği okul Bremen şehrindeki Neuen Oberschule Gröpelingen (N.O.G.) okulu. Bu okul, Türk göçmen nüfusunun fazla olduğu bir bölgede 2010 yılında açılmış ve farklı eğitim modelleriyle göçmen çocuklarının eğitime olan katılımını önemli ölçüde artırmayı başarmış. Türkiye'de incelenen okul örneği ise İstanbul'un dezavatajlı semtinde yoğunluklu olarak Kürt öğrencileri içeren Kanarya Ortaokulu. Çelik araştırmasını bu okullardaki öğretmenler, öğrenciler ve ailelerle görüşmeler yaparak sürdürdüğünü anlatıyor. Bu iki okulu araştırmalarında baz alan Çelik, kurumsal "habitus" kavramının öğrenciler

üzerindeki etkisi görebilmek için karşılaştırmalı bir metodoloji izliyor.

N.O.G. okulunda izlenen eğitim metodları arasında 8. sınıfa kadar öğrencilere not vermeme, okuldaki eğitimin Almanca, Türkçe ve İngilizce olmak üzere üç dilli olması ve çoğunlukla göçmen kökenli öğretmenlerin işe alınması gibi politikalar var. Bu şekilde farklı yöntemlerle göçmen ailelerden gelen Türk öğrencilerin eğitim başarısının arttırıldığı görülüyor. Göçmen öğretmenlerin işe alınması öğrenciler için Türk ve Alman kültürleri arasında bir köprü oluşturuyor ve bu anlamda öğretmenleri öğrenciler için bir kültürlerarası danışman rolü oynamaya teşvik ediyor. Okulda üç dilin konuşulması ve veli toplantılarının istenildiği takdirde ailenin ana dilinde yapılabilmesi seçeneği, öğrencilerin ev ortamından okul ortamına geçişte yaşadığı şoku azaltıyor. Not verilmeye ancak belirli bir sınıftan sonra başlanması ise öğrencilerin özgüvenini daha yüksek tutuyor. Not sistemine alternatif olarak N.O.G. okulunda öğretmenler öğrencilere performansları konusunda geri bildirim yapıyorlar. Ayrıca sınıf konseyleri gibi organizasyonlarla öğrenciler okulun eğitim sistemini sürekli olarak tartışmaya ve geliştirmeye teşvik ediliyorlar.

N.O.G. okulunda izlenen tüm bu eğitim politikaları sayesinde okuldaki öğrenciler okulu bir kurum olarak ayrımcı pozisyonunda görmüyorlar. Çelik bu konuyla ilgili öğrencilerle yaptığı görüşmelerden bahsediyor. Görüşmelerinde öğrencilerin kendilerini buldukları okul çevresinden zıt bir konumda görmediklerini tespit eden Çelik, bu sayede öğrenciler için ev ortamıyla okul ortamı arasındaki farkların azaltıldığının altını çizdi. İzlenen politikalar sayesinde oluşan okulun kurumsal "habitus"u öğrencileri kendilerini okul sisteminin içinde özgüvenli ve ait hissettikleri içermeci bir eğitim modeline katkı sağlıyor. Bu şekilde göçmen sınıf ailelerinin çocukları orta sınıf aile modelinde görülen çocuk yetiştirme pratiklerine

daha çok yaklaşmış oluyor ve aile ortamlarında edinemeyecekleri becerileri okul sayesinde kazanmış oluyorlar.

İstanbuldaki ortaokulda ise N.O.G. okulundakiyle zıt yönde eğitim metodları izlendiği görülüyor. Kurumsal “habitus” burada çok farklı. Örneğin okuldaki öğretmenler bu okulda çalışıyor olmaktan hiç memnun değiller ve birçok öğretmen bir senelik sözleşmelerinin bitmesini dört gözle bekliyor. Bu da öğretmenlerin verdiği eğitimin kalitesini düşürüyor ve çocukların okulla aralarındaki bağı zedeleyici etkenlerden birisi oluyor. Yoğunluklu olarak Kürt göçmen ailelerinin çocuklarının eğitim gördüğü okulda, öğretmenlere azınlık kesimlerinden gelen çocuklarla nasıl iletişim kurulacağı gibi konularda yeterli destek sağlanmadığı için öğretmenlerde Kürt öğrencilere karşı düşmanca bir tavır ortaya çıkabiliyor. Öğretmenlere de öğrencilere de destek veren bir kurumsal “habitus” mantığı bulunmadığı için bu sistemin içinde her iki taraf da yalnız kalmış oluyor. Bu da öğrencilerin kendilerini okula ait hissetmemelerini pekiştiren bir faktör oluyor. Okul ortamı öğrenciler için ev ortamından tamamen farklı bir dünya haline geliyor. Öğrencilerin evden okula geçiş aşamasında yaşadığı şokun şiddeti artıyor. Karşılıklı güvensizlikler üzerine kurulu bu okul sistemi, okuldaki kavgaları artırıyor ve öğrenciler içine kapanma, kayıtsızlık ve şiddete yönelme gibi farklı şekillerde okuldan uzaklaşıyor. Lareau’nun bahsettiği işçi sınıfı çocuklarında görülen kısıtlılık duygusu burada da ortaya çıkıyor ve okul kurumsal “habitus”uyla bu duyguyu pekiştirmiş oluyor. Tüm bu açılardan, İstanbul’daki Kanarya Ortaokulu ile Almanya’daki N.O.G. okulu arasında kurumsal “habitus” açısından büyük farklar görülüyor.

Çetin Çelik konuşmasını Türkiye’deki eğitim sistemine yönelik politika önerileriyle sonlandırdı. Özellikle son yıllarda Türk okullarında artan Suriyeli öğrenci sayısına dikkat çeken Çelik, devlet

okullarında çok kültürlülüğü öne çıkaran ve öğrencilerin ailelerinden gelen değerleri pozitif bir şekilde kabul edebilecekleri bir sistemin gerekliliğine vurgu yaptı. Öğrencilerin ait olduğu azınlık ya da göçmen gruplarından gelen öğretmenlerin özellikle bu öğrencilerin okuduğu okullara giriş yapmaları gerektiğini söyleyen Çelik, aynı zamanda ilkokulda belirli bir döneme kadar not verme sisteminin ertelenebileceğinden bahsetti. Çelik, not verme uygulamasının çocukların özgüveninde ve kişiliklerinde bir referans noktası olduğunu söyledi. İçermeci okul modellerine kafa yorulması gerektiği ve öğrencilerin dillerinin ve kültürlerinin pozitif bir değer olarak görülmesi gerektiğini belirten Çelik, bu konularda çalıştaylar yapılması gerektiğini ve konunun üzerinde detaylıca çalışılması gerektiğini söyleyerek konuşmasını sonlandırdı.